

1. évfolyam

2020. 1. szám

DÉL-DUNÁNTÚLI HADTÖRTÉNETÍRÁS

**AZ MTA PAB
HADTÖRTÉNETI MUNKABIZOTTSÁGÁNAK
KÖZLEMÉNYEI**

LEKTORÁLT TUDOMÁNYOS TÖRTÉNELMI FOLYÓIRAT

A kiadványt szerkesztette:
Bene Krisztián és Végh Ferenc

Pécs
2021

A Szerkesztőbizottság elnöke:

Varga J. János

Szerkesztőbizottság:

Balla Tibor
Fischer Ferenc
Hermann Róbert
Veszprémy László
Visy Zsolt

A tanulmányok lektorai azok közlésének sorrendjében:

Oborni Teréz, Varga Szabolcs, Lenkefi Ferenc, Balla Tibor, Bene
Krisztián, Bagi Zoltán Péter, Végh Ferenc, Nagy-L. István, Bartha Ákos

Idegen nyelvi lektor:
Madarász Fanni

A borítót tervezte:
Lippai Attila

A tanulmányokban közzétett képek jogtisztaságáért
a Szerzők felelnek.

Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Pécsi Akadémiai Bizottság
Hadtörténeti Munkabizottsága.

Felelős kiadó: Végh Ferenc

© Szerzők és szerkesztők

Nyomdai munkálatok:
Kontraszt Plusz Kft.

Pécs, 2021

ISSN 2786-0639

TARTALOM

Beköszöntő	7
<i>Tanulmányok</i>	
TÓTH ÁKOS: Perényi Gábor politikai és katonai pályafutása (1532–1567)	11
KONKOLY SÁNDOR: A Mohácsi-sziget mint földrajzi tér a törökellenes hadjáratokban	37
NAGY-LUTTENBERGER ISTVÁN: Szerbek a császári-királyi hadsereg tábornoki karában, 1787–1815	65
FERWAGNER PÉTER ÁKOS: Magyar katonák Palesztinában, 1916–1918	85
VÉGSŐ ISTVÁN: „A honvéd vállára vette kerékpárját”. A Balogh Ádám kerékpáros zászlóalj sorsa 1945-ig	103
<i>Közlemények</i>	
VÉGH FERENC: Küzdelem földön és vízen. A tizenötéves háború elfeledett balatoni hadművelete (1603)	125
VARGA J. JÁNOS: A dunai flotta és az 1599. évi tolnai csata	143
LÁZÁR BALÁZS: Ottomán hadifoglyok Szigetváron II. József török háborúja idején	153
BENE KRISZTIÁN: A Balatonbogláron internált francia hadifoglyok életkörülményei és tevékenysége képi források alapján	169
<i>Szemle</i>	
BARÁTH ZSOLT: <i>Bagi Zoltán Péter: Türkenlouis – Bádeni Lajos (1655–1707)</i>	189
<i>A Munkabizottság hírei (2017–2020)</i>	
A tagság adatai	197
Rendezvényeink	199
<i>E számunk szerzői</i>	209

CONTENTS

Opening announcement	7
<i>Studies</i>	
ÁKOS TÓTH: Political and Military Carrier of Gábor Perényi (1532–1567)	11
SÁNDOR KONKOLY: Mohács Island as a Geographical Space in the Military Campaigns against the Turks	37
ISTVÁN NAGY–LUTTENBERGER: Serbian Generals of the Imperial-Royal Army 1787–1815	65
PÉTER ÁKOS FERWAGNER: Hungarian Soldiers in Palestine, 1916–1918	85
ISTVÁN VÉGSŐ: ". . .and the private put his bicycle on his shoulder." History of the Adam Balogh Battalion until 1945	103
<i>Essays</i>	
FERENC VÉGH: Fight on Land and Water. A Forgotten Campaign of the Long Turkish War at Lake Balaton (1603)	125
J. JÁNOS VARGA: The Danube Fleet and the Battle of Tolna in 1599	143
BALÁZS LÁZÁR: Ottoman Captives in the Fortress of Szigetvár during the War of 1788–1791	153
KRISZTIÁN BENE: Living Conditions and Activities of French Prisoners of War interned in Balatonboglár based on Pictures	169
<i>Review</i>	
Zoltán Péter Bagi: Türkenlouis – Louis of Baden (1655–1707) (ZSOLT BARÁTH)	189
<i>Military History Working Committee (2017–2020)</i>	
Membership	197
Conferences	199
<i>List of Contributors</i>	209

NAGY-LUTTENBERGER ISTVÁN

**SZERBEK A CSÁSZÁRI-KIRÁLYI HADSEREG
TÁBORNOKI KARÁBAN,
1787–1815¹**

A 18. század a Magyar Szent Korona országaiban komoly nemzetiségi változásokat hozott. A törökök elleni két és fél évszázados küzdelem során a középkori Magyar és Horvát Királyság déli határterületein jelentős népességvesztés történt. A magyar lakosság a határ menti összecsapásokban nagy veszteségeket szenvedett részben a portyázások és harccselekmények, részben pedig az elmenekülés miatt. Helyükre a Balkánról délszláv népesség érkezett az elnéptelenedett területekre.² A törökök kiűzését követően az új határ mentén a császári hadvezetés megkezdte egy új típusú határőrvidék megszervezését.³ Korábban a magyar rendi közigazgatással párhuzamosan működött a határvédelem rendszere, tehát a határvárak, határörkatonák, a jelzőrendszer és az egyéb védelmi berendezések fenntartása. Az új határon ezzel szemben nem vezették be a polgári közigazgatást, tehát nem szerveztek vármegyét, hanem közvetlenül az Udvari Haditanács igazgatása alá tartozott a terület – kiemelve ezzel a hagyományos magyar rendi közigazgatási struktúrából. Ezáltal jogilag ugyan a Katonai Határőrvidék megmaradt a Magyar és Horvát Királyság részének, de valójában egy birodalmi szerv intézte az ügyeket, amelybe a Magyar és Horvát Királyság tisztségviselőinek, elsősorban a kancellárnak és a bánnak nem volt beleszólása. Egyedül a horvát határőrvidéknek maradt meg egy kis része, amelyet a horvát bán irányított.⁴

Az új Katonai Határőrvidék társadalmi szempontból is kivételes képződményként jött létre. A területén élők részleges adómentességért cserébe katonai szolgálattal tartoztak. Ilyen értelemben kiszakadtak a jobbágyorsból, sorsukat az uralkodó közvetlenül szabályozta. A határőrök tehát egy sajátos jogú társadalmi csoportot alkottak, a rendi társadalomban azonban megmaradtak képviselő nélkülieknek. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a Katonai Határőrvidék városainak egy része

¹ A tanulmány az NKFIH FK 123779 azonosítójú pályázat keretében készült.

² O'REILLY 2006. 233-234.

³ HOCHEDLINGER 2003. 24., 33.

⁴ Uo. 240-243.

nem tartozott a Határőrvidékhez, lakosai nem számítottak határőröknek, hanem sokkal inkább a rendi mezőváros lakosainak jogállásához hasonlítottak. A Katonai Határőrvidék történetében a pozsareváci béke (1718) hozott fontos területi változást: az addigi Maros menti területet fokozatosan megszüntették és az új határra, a Temesköz déli részére helyezték át. Ezzel kialakult az a terület, amely kisebb változásokkal egészen az 1870-es években elkezdett és 1881-ben befejezett polgárosításig⁵ a Katonai Határőrvidéket alkotta.

A határőrvidék kezdetben generalátusságokra oszlott. A 18. század középső harmadában azonban a terület erőforrásainak hatékonyabb kihasználása, valamint a határőr katonaság fejlesztése céljából reguláris határőrezredekkel állítottak fel. A generalátusok megmaradtak, de főhadparancsnoksággá átszervezve, tehát a katonai közigazgatást is fejlesztették. Horvátországban a károlyvárosi, illetve báni, a Száva és a Dráva között a szlavóniai, a Temesközben a bánáti főhadparancsnokság létezett, amelyeknek a területi alapon működő határőrezredek is alárendelték. Erdélyben az 1760-as években szervezték meg a határőrezredekkel, de ezek annyiban különböztek a többtől, hogy nem összefüggő területet alkottak, hanem népességhez kötődtek. Összesen tizenhét gyalogos- és hat lovas ezredet, illetve egy sajkás zászlóaljat állítottak fel.⁶

A határőröket elvileg csak a határ védelmére lehetett bevetni, ennek ellenére kisebb kontingenseket a nyugat-európai hadszíntereken is bevetettek. A regularizáció egyik fontos célja volt, hogy a határterületen kívül is be lehessen vetni nagyobb számban határőrcsapatokat. Ezzel a Habsburg Monarchia nagyhatalmi státuszát garantáló hadsereget szerették volna erősíteni. Ennek eredményeként a hétéves háborúban (1756–1763) a határőröket már nagy számban vetették be. A háború kezdetén 40 ezer határőr állt a zászlók alatt, amelyből 34 ezer gyalogos és 6 ezer lovas szolgálatot teljesített.⁷ Nem teljes ezredek vonultak ki a hadszíntérre, hanem ún. „hullámokat” szerveztek, amelyek cserélődő állománnyal, de folyamatosan jelen tudtak lenni a harcokban. A háború folyamán 88 ezer határőr fordult meg a hadszíntereken.⁸

A háborús tapasztalatok alapján 1780-ban újabb átszervezést hajtottak végre. A lovasrezdek közül csak a székely határőr huszárezred maradt

⁵ O'REILLY 2006. 244.

⁶ A regularizálás eredményeként létrejött szervezetét ld. NAGY-L. 2013. 87-89.

⁷ VANÍČEK 1875a. 403.

⁸ WREDE 1903. 257–304.; ROTHENBERG 1966. 40.

meg, a többi feloszlatták.⁹ A gyalogságnál 1787-ben¹⁰ két tábori zászlóaljot állítottak fel, amelyek mozgósíthatók voltak bármelyik hadszíntéren, de természetesen a határ védelmére további népes tartalék alakulatokat szerveztek. A határőrkatonaság a francia háborúkat ezekben a szervezeti keretekben harcolta végig. Jelentős horvát területek elvesztése 1809-től hat határőrezred feloszlátását, majd az 1814-es visszaszerzés az újbóli megszervezésüket eredményezte.¹¹

A határőrség reguláris ezredkebe szervezésének nagyon fontos következménye lett a hadsereg vezetése szempontjából. Az új ezredkeket a hadvezetés a sorcsapatokhoz hasonló módon akarta bevetni, ezért előírta számukra a zárt rendben való harcot, illetve az ehhez kapcsolódó kiképzést. Erre a célra a sorcsapatokból küldtek jelentős számú tisztet a határőrezredke kötelékébe, hogy a korszerű harcmódra megtanítsa a nehezen fegyelmezhető, de bátor katonákat. Az idegen tisztek mellett a határőrség saját tisztjei is megtanulták a korszerű hadviselés követelményeit, így megnyílt előttük az út a hadsereg legfelsőbb vezető köreibé. A másik fontos tényező, hogy a katonai nevelő intézményekben elsősorban a katonatisztek fiait vették fel, így a határőrtisztek gyerekei is egyre nagyobb számban tanultak a bécsújhelyi katonai akadémián és a bécsi mérnökakadémián.

A határőrkatonaság integrációjának folyamata a 18. század utolsó harmadában fejeződött be a császári-királyi hadsereg kötelékébe. A délszláv tisztek a hadsereg nem határőrcsapatainál is megjelentek. Ez elsősorban a sorgyalogságot jelentette, de a huszárság és a műszaki szakcsapatok kötelékében is találunk már délszláv tisztet. A szervezet átalakítását, a harcmód modernizálását, a közigazgatás korszerűsítését és a tisztikar fejlesztését utolsó lépcsőként a császári-királyi hadsereg legfelsőbb vezetésébe történő integráció követte. A teljes harcértékű határőrcsapatok élén kiváló tisztek álltak, akik amellet, hogy hagyományosan vitézül harcoltak, immáron elég képzettek voltak sorcsapatok vezetéséhez is. A hadsereg felső vezetése kiválasztásnak paradigmaváltásával, a rátermettség, képzettség egyre erőteljesebb figyelembe vételével, röviden a meritokrácia elvének alkalmazásával megnyílt az út a határőrtisztek előtt a tábornoki karba történő bejutásra is. Az első két határőrtiszt tábornoki kinevezésre a török háború előtt, 1783-ban és 1786-ban Dimich von Papilla és Paulich Ferenc személyében került sor.

⁹ NAGY-L. 2013. 169–170.

¹⁰ ROTHENBERG 1966. 67.

¹¹ WREDE 1903. 257–272., 292–298.

Míg az 1788-es hadiév kezdetén, 1787. november 1-én az összesen 139 aktív szolgálatot teljesítő tábornok között mindössze két délszlávot találunk, addig az 1787 és 1815 közötti időszakban összesen 741 előléptetés történt, amelyek között 51 délszlávot találunk. Így az 1787 és 1815 között összesen 880 aktív szolgálatot teljesítő tábornok közül 53 délszlávot regisztrálhatunk.¹²

időpont	összes tábornok	délszláv	arány
1787. november 1-én aktív szolgálatban	139	2	1,44%
1787. november 1. és 1815. december 31. közötti előléptetés	741	51	6,88%
Összesen	880	53	6,02%

A délszláv tábornokok aránya a tábornoki karban

Az adatokból jól látszik az integráció mértéke, a kezdeti arány közel ötszörösére emelkedett, ami egyértelműen a délszláv elem tábornoki karba való teljes beépülését jelenti. Jól látható az időeltolódás a reguláris ezredek megszervezése a hadsereg vezényletbe történt beépülés között. Ez azt mutatja, hogy a nem reguláris határőrkatona élén legfeljebb lokális karriert lehetett felépíteni, de a csapatok integrálódása az új tisztgeneráció felnövéseivel párhuzamosan néhány évtizeddel később megnyitotta az utat a katonai elitbe.

Ezt a természetes folyamatot felerősítette II. József (1780–1790) török háborúja (1787–1791), amelyben a határőrcsapatok nagyon jelentős feladatot kaptak, amit rendkívül sikeresen hajtottak végre.¹³ A horvát-bosnyák határtérségben a főként határőrökből álló Horvátországi Hadtest a háború egésze alatt eredményesen harcolt a törökök ellen.¹⁴ A háború jelentős számú kiváló határőrtisztet „termelt ki”. Közülük hatan már a háború ideje alatt elérték a tábornoki rangot.

Az első koalíciós háború¹⁵ (1792–1797) hosszú évei különösen jó alkalmat teremtettek a könnyűcsapatok élén harcoló rátermett tisztek számára az előléptetésre. A francia forradalmi hadsereg – különösen a gyalogság tekintetében – sokkal nagyobb szerepet szánt a nyitott rendben

¹² A tábornokokat illető kutatásról ld. NAGY-L. 2019. 203–208.

¹³ VANÍČEK 1875b. 363–472.

¹⁴ HOCHEDLINGER 2003. 382–386.

¹⁵ VANÍČEK 1875c. 2–71.

történő harcnak és a kisháborúnak, így a határőr csapatok, illetve a határőrség szervezeti bázisán létrehozott, többnyire délszláv tisztek által vezetett szabadcsapatok élén álló tisztek számára nagyon sok alkalom adódott katonai tehetségük bizonyítására.¹⁶ A hadsereg tábornoki karában egyre nagyobb szükség mutatkozott könnyű csapatokból álló magasabbegységek, elővéddandárok és elővédhadosztályok vezetésére alkalmas vezetők iránt, így ebben az időszakban tizenegy délszláv tiszt tábornoki előléptetését regisztrálhatjuk. Ebből a helyzetből is tovább lehetett már lépni, 1796-ban azonban Davidovich és Quosdanovich tábornok egész hadtesteket vezényelhetett.

A második koalíciós¹⁷ háború (1799–1802) ugyan rövidebb ideig tartott, de mégis a tábornoki kar jelentős átalakulását hozta. Sok idősebb, rossz egészségű, vagy éppen sikertelen tábornokot nyugdíjaztak, vagy vontak vissza a hátszágba, a helyükre egy új generáció lépett. Ezzel magyarázható tíz délszláv ezredes tábornoki előléptetése is.

Érdekes módon ez a fajta átalakulás bizonyos mértékben minden következő háború előtt megfigyelhető. A második koalíciós háborút követően még kisebb mértékben, ami a lunéville-i béke (1801) utáni békeidőszakban és a harmadik koalíciós háború idején öt délszláv tábornoki előléptetés történt. Az 1805-ös háború¹⁸ kudarca ismételten a tábornoki kar átforgatását tette szükségessé, ami tíz délszláv tábornoki előléptetéshez vezetett. Hasonló folyamat játszódott le az 1809-es háborút¹⁹ követően is. Ezúttal azonban a Habsburg Monarchia rendkívül szorító gazdasági helyzete a tábornoki kar létszámának csökkentése mellett szólt. Az 1812-es háború, valamint az 1813 és 1815 közötti felszabadító háborúk²⁰ során összesen 11 délszláv ezredes kapott tábornoki előléptetést.

A Magyar Szent Korona országainak területén a délszláv népességet két nemzetiség, a horvát és a szerb²¹ alkotta. A 18. század viszonyai között a szerbek és horvátok között csak a vallásuk alapján lehet különbséget tenni.²² Társadalmi szempontból azonban erőteljes különbséget jelentett,

¹⁶ A szabadcsapatok története szinte teljesen ismeretlen terület, alkalmazásukhoz ld. RÉFI 2018b. 382-385.

¹⁷ VANÍČEK 1875c. 72-103.

¹⁸ Uo. 103-114.

¹⁹ Uo. 114-138.

²⁰ Uo. 139-177.

²¹ A sokácok, a bunyevácok és a szlovének kis létszámúak voltak a szerbekhez és a horvátokhoz képest, a határőrkatonaság szempontjából jelentőségük nem volt.

²² HOCHEDLINGER 2003. 91.

hogy a Horvát Királyság nagyfokú belső autonómiával, illetve teljes társadalommal rendelkezett, míg a szerbek ekkoriban államiság nélküli csonka társadalmat alkottak, legfőbb vezetőik a vallási előljáróik voltak. Ez a társadalmi különbség katonai oldalon is jelentkezett. A Katonai Határőrvidék horvátországi területeinek szervezete a 16. századra nyúlt vissza, ami egy számottevő katonaréteg kialakulását eredményezte. A törökök kiűzése – a magyarhoz hasonlóan – a horvát társadalom demilitarizálódását vonta maga után, de csak kisebb mértékben, mert a Katonai Határőrvidék szervezetében szükség volt tisztekre.²³

A délvideki délszláv társadalom másik fontos jellemzője a vallási keveredés volt. A Balkánról érkező népesség főként a görögkeleti felekezethez tartozott még a Horvátországhoz csatolt visszahódított területeken is, de a katonai vezetők – különösen nyugati területeken – a horvátok közül kerültek ki. Ez okozza a horvát és szerb tábornokok száma közötti eltérést, illetve a szerbek tábornoki kinevezésének időbeli eltolódását.

	szerb	horvát	összesen
1787 előtt	1	1	2
1787-1791	1	5	6
1792-1797	1	10	11
1798-1800	2	6	8
1801-1805	3	2	5
1806-1809	2	8	10
1810-1815	4	7	11
összesen	14	39	53

A délszláv tábornokok kinevezésének nemzetiségi és időbeli megoszlása

Egy-egy rövid vázlat erejéig érdemes áttekinteni a szerb tábornokok életrajzait tábornoki előléptetésük sorrendjében.²⁴

Az első szerb tábornok II. József egyik kedvelt tisztje, báró Dimich-Papilla Pál.²⁵ Aradon született 1722 körül. Családjáról nem maradt fent adat, de feltehetően nemesi címmel rendelkezett születésekor. Talán szerb kereskedő-, vagy határőrcsalád lehetett. Gyalogos határőregységekben

²³ A lakosság számához ld. FARAGÓ 2011. 326–328.

²⁴ Az életrajzi vázlatok esetében terjedelmi okokból eltekintünk a teljes, olykor 100-150 tételt tartalmazó forrásjegyzék megadásától, amit az Olvasó a megjelenés alatt álló monográfiában talál meg. Az életrajzok sorszám rendjében követik egymást, a hivatkozásban ezen sorszámot adjuk meg.

²⁵ Eredetileg Dimichnek hívták, de a katonai iratokban Papilla név alatt szerepel.

szolgált, 1740 körül lépett szolgálatba. Gyorsan emelkedett a ranglétrán, 1757-ben lett a gradiskai ezred őrnagya, 1758-ban alezredese. 1768-tól a brodi ezredbe helyezték át. Az 1760-as landshuti csatában és Glatz ostromában nyújtott teljesítményéért 1762-ben elnyerte a Katonai Mária Terézi-rend lovagkeresztjét. 1773-ban a brodi, 1777-ben az oláh-illír határőrezred parancsnoka lett. Vezérőrnagyi kinevezését 1783-ban kapta, egyben bánáti dandárparancsnok lett. A török háború alatt a Bánátban szolgált egy dandár élén, Zsupanek védelmében tüntette ki magát. Katonai pályafutását 1788. szeptember 1-én nyugdíjazással fejezte be. Temesváron telepedett le, ott halt meg 1802-ben. Családot nem alapított.²⁶

A szerbek közül másodikként tábornoki rangra emelt tiszt, báró Davidovich Pál egyben az első, aki a harmadik tábornoki szintig jutott. Ő az egyetlen szerb, aki nem a Délvidékről származott, hanem egy budai szerb kereskedőcsaládban látta meg a napvilágot 1737 körül, ilyen háttérrel katonai pályafutása sem a határőrséghez kötődött. 1757-ben önkéntesként csatlakozott a későbbi 2. gyalogezredhez, amely ekkor Károly főherceg nevét viselte. A következő évben zászlós, 1759-ben alhadnagy lett a későbbi 20., akkor Anton Colloredo-gyalogezredben. 1763-ban főhadnagyként tért vissza korábbi ezredéhez, amely akkor már Ferdinánd főherceg nevét viselte, de még ebben az évben vissza is tért a későbbi 20. gyalogezredhez, ahol századoshadnagyi rangot vásárolt magának. Itt kapta meg 1771-ben a kapitányi kinevezését. 1777-ben a 19. gyalogezred őrnagya, 1781-ben a 34. gyalogezred alezredese, majd 1783-ban a péterváradi, végül 1788-ban a brodi határőrezred ezredese lett. 1779-ben megkapta a Katonai Mária Terézi-rend lovagkeresztjét, amiért 1780-ban birodalmi bárói címet nyert el. A magyar nemességet és bárói címet 1791-ben kapta meg.

Tábornoki szolgálata 1790. január 16-i vezérőrnagyi kinevezésével kezdődött. Ekkor Szlavóniában vezényelt egy dandárt, de 1792 végén az Alsó-Rajnai Hadseregbe került, egészen 1796-ig a Rajna mentén töltött be dandárnoki funkciót. 1796. március 4-én altábornaggyá léptették elő és egy hadosztály élére helyezték a Felső-Rajnai Hadseregben. A nyár folyamán azonban Itáliába vezényelték egy hadosztály élére, de már a szeptembertől egy hadtestet vezényelt. A Bonaparte elleni itáliai hadjáratban azonban több vereséget szenvedett, ezért 1797 elején felmentették, majd május 16-án nyugdíjazták. 1801 végén azonban reaktiválták, péterváradi hadosztályparancsnok lett, illetve a 34. gyalogezred tulajdonosi jogait is megkapta. Az 1805-ös hadjáratot az Itáliai Hadsereg egyik hadosztályá-

²⁶ NAGY-L. 2020. 36. sorszámú életrajz.

nak élén harcolta végig, majd a következő év elején szlavóniai főhadparancsnok lett. 1807 közepén táborszernagyi előléptetés mellett ismét nyugdíjazták, de 1809-ben a magyar inszurrekció egyik kerületi parancsnoka lett, augusztus 21-én pedig Komárom erődjének kormányzója. 1814. február 18-án halt meg Komáromban. Nőtlen maradt.²⁷

Milutinovich de Milovsky Axentius klasszikus határőr-pályafutást mondhatott magáénak. 1739 körül született Sasincon, a péterváradi határőrezred területén, határőr családban. 1756-ban kadétként lépett a péterváradi határőrezredbe, itt lett zászlós négy év múlva. 1768-ban a németbánáti határőrezred főhadnagya lett, de még abban az évben kapitányi rangot vásárolt magának a péterváradi határőrezredben. Őrnagyi és alezredesi előléptetést is itt kapott 1786-ban, illetve 1789-ben. Ezredessé 1794-ben a 2. báni határőrezred élére léptették elő, de még abban az esztendőben visszatért a péterváradiakhoz. 1796-ban birodalmi nemességet, ehhez kapcsolva Milovsky előnevet, illetve magyar nemességet is kapott. Vezérőrnaggyá és egyben Gradiska erődparancsnokává 1797. április 22-én nevezték ki. Ezt a szolgálatot 1798. október 22-i haláláig látta el. Nős, felesége Staniszavljevics Anna, akitől két fia (Tódor és Pál), valamint négy lánya (Katalin, Zsófia, Julianna és Mária) született. Milutinovich már apja szolgálatára építhetett, amikor (feltehetően önköltséges) kadétként kezdte a pályafutását, ahonnan a tiszti pályára egyenes út vezetett. Kitartó szolgálata végül meghozta számára a tábornoki előléptetést, de igazán fia, Tódor tudott az előző két generáció sikereire építve magas karriert építeni.²⁸

Szintén határőrcsaládból származott Prodanovich Száva, aki 1746 előtt Szalánkeménen született. Apja, Mihály határőrtiszt, pályája csúcán ezredes, a brodi határőrezred parancsnoka volt, 1759-ben birodalmi nemességet szerzett „von Ussitzka-Caminiza” előnévvel. Száva 1759-ben kadétként lépett szolgálatba az oláh-illír határőrezredben, de még ebben az évben a brodi határőrezred zászlósává, a következő évben az alhadnagyi rang átugrásával főhadnaggyá léptették elő az ezredben. A kapitányi előléptetésére a szlavón határőr huszárezredben került sor 1769-ben. A bajor örökösödési háború során, 1779-ben itt lett őrnagy, majd még ebben az évben a határőr huszárezredek tervezett feloszlása következtében a varasd-kőrösi határőrezredbe került. 1786-ban a gradiskai határőrezredbe helyezték át alezredesi előléptetéssel. Itt harcolta végig a török háborút, majd 1793-ban ezredessé előléptetve az oláh-illír határőrezred élére nevezték ki. Tábornoki rangját 1799. szeptember 29-

²⁷ Uo. 30. sorszámú életrajz.

²⁸ Uo. 123. sorszámú életrajz.

én kapta vezérőrnagyi előléptetéssel. A második koalíciós háborúban az Itáliai Hadsereg kötelékében egy dandár élén harcolt. Ezt követően a Katonai Határőrvidéken töltött be különböző dandárparancsnoki beosztásokat: 1801-ben Fehértemplomban, a következő évben Pancsován, végül 1803-tól Vinkovcében. Közel fél évszázados szolgálatot követően 1807. június 1-ével nyugdíjazták, de másfél hónap múlva érdemei elismeréseként a címzetes altábornagyi rangot adományozták számára. Ezt követően másfél évtizedig Mitrovicán, magyar nevén Szávaszentdemeteren élt, itt halt meg 1822. szeptember 15-én. Nős volt, de felesége és gyermekei ismeretlenek.²⁹

A korszak egyik legképzettebb délszláv tisztje kádári báró Duka Péter volt. Eszéki kereskedőcsaládból származott, 1756 körül született. Apja 1792-ben magyar nemesi címet és kádári előnevet szerzett. Katonai pályafutását (feltehetően önköltséges) kadétként kezdte az oláh-illír határőrezredben. Két év múlva kapta alhadnagyi előléptetését az ezredben, de 1784-ben főhadnaggyá már a Főszállásmesteri Törzsben léptették elő. 1787-ben kapitány lett, majd 1789-ben őrnagy. 1790 végén visszakerült az oláh-illír határőrezredbe, 1792 végén a 19. gyalogezredbe helyezték át, de szolgálattételre Coburg herceg törzsébe vezényelték. Kiemelkedő szerepet játszott a famars-i csatában, amiért a következő évben megkapta a Katonai Mária Terézi-rend lovagkeresztjét. Az 1793-as év őszén át is helyezték a Táborkarba, ahol 1794-ben alezredesi, 1796-ban ezredesi előléptetésben részesült. A Mannheim melletti 1795 végi harcokban ismét kitüntette magát Wurmser tábornok törzsében. 1796-ban az Itáliai Hadsereg törzsébe helyezték át, végig harcolta az 1796-os és 1797-es itáliai hadjáratokat. 1798-ban Károly főherceg melletti nagy csehországi hadgyakorlaton vett részt. A főherceg mellett harcolt 1799-ben a németországi és svájci harcokban. Érdekes módon vezérőrnagyi előléptetése 1800. május 5-én a Németországi Hadsereg törzséből való leváltásával járt együtt, mert Temesvár erődjének lett a parancsnoka. A németországi kudarcok azonban gyorsan megváltoztatták a helyzetet, már 1800 októberében visszakerült Németországba. 1801. január 3-án altábornagyi előléptetésével együtt a Németországi Hadsereg tábornoki főnöke lett. A háború végével Károly főherceg bizalmasaként a Főszállásmesteri Törzs első kinevezett parancsnoka lett. Ebben a minőségében fontos szerepet játszott a főherceg által elkezdett katonai reformokban. 1803-ban a 39. gyalogezred tulajdonosa lett. Károly főherceg ellenlábasai 1805 tavaszán érték, hogy Dukát me-

²⁹ Uo. 151. sorszámú életrajz.

nesszék fontos pozíciójából és kinevezzék a távoli Bánáti Főhadparancsnokság élére. Ezt a pozíciót egész hátralévő életében betöltötte. Az 1805-ös és 1809-es felkelésben is az inszurgensek kerületi parancsnokának nevezték ki. 1813. szeptember 2-án tábornaggyá léptették elő és az uralgó főhadiszállására osztották be. A háború végével visszatért a bánáti főhadparancsnoki beosztásához. 1815-ben államtanácsosi címet kapott. Számos kitüntetést nyert el 1813 és 1819 között, többek között a Lipót-rend nagykeresztjét, de bajor, orosz, porosz, francia rendekkel is megtszelték. 1816-ban a magyar bárók sorába lépett, ekkor kapta „kádári” előnevét is. Eseménydús életét 1822. december 29-i bécsi halála zárta be.³⁰

Rakitievich Miksa határőr-családból származott. Apja, Száva az illír-bánáti határőrezredben szolgált kapitányként. Miksa 1739 körül született Óbecsén. Érdekes módon orosz szolgálatba állt, onnan lépett át 1769-ben kapitányként a bánáti határőrezred huszárcsapatába. Apja révén 1771-ben kapott birodalmi nemességet. 1773-ban a szlavóniai határőr huszárezredbe, 1785-ben a pétervárad határőrezredbe helyezték át. Őrnaggyá az oláh-illír határőrezredbe nevezték ki 1788-ban. Hat év itteni szolgálatot követően kapta meg alezredesi előléptetését a német-bánáti határőrezredbe, de a következő évben, 1795-ben az ogulini határőrezredbe helyezték át. Időközben 1791-ben saját jogán magyar nemesség adományozásában részesült. 1797 végén lett ezredes, a német-bánáti határőrezred parancsnoka. Vezérőrnagyi kinevezést 1802. február 26-án kapott, egyben Belováron lett dandárparancsnok. Az 1805-ös háborúban békebeosztásban maradt, 1807. szeptember 19-én nyugdíjba vonult. 1810. augusztus 4-én Újvidéken halt meg. Kétszer nősült. Első feleségét, az ismert szerb vajda, Monasterly János családjából származó Monasterly Juliannát 1769-ben vette feleségül, tőle született egy lánya, Mária. Második házasságát 1782-ben kötötte Naydaschy Erzsébettel. Két gyermekük született: József Pál, István.³¹

Mihalievits István 1745 körül született a Varasd vármegyei Szentivánban. Családja 1610-ben császári védelem alatt Boszniából települt át a varasdi határvidékre, egyben a családfőt a betelepített népesség vajdájává nevezték ki. Ennek révén nyerték el a magyar nemességet 1643-ban. István apja, Mihály, az 1708-as átszervezésig az utolsó vajdaként tevékenykedett, a császári állandó hadseregben vállalt katonai szolgálatot. István a határőrtisztek gyerekeire jellemző pályát járta be. 1763-ban a

³⁰ Uo. 39. sorszámú életrajz.

³¹ Uo. 157. sorszámú életrajz.

varasd-szentgyörgyi határőrezredben kezdte katonai szolgálatát. A következő évben kapta zászlósi előléptetését. 1768-ban a varasdi határőr huszárezredben vásárolt magának főhadnagyi rangot. A következő évben már kapitánnyá léptették elő a varasd-szentgyörgyi határőrezredben. A rendkívül gyors emelkedést egy hosszú szünet követte, mert őrnagyi előléptetésére csak 1794 elején került sor ezredében. Alezredes 1797 nyarán lett az 1. báni határőrezredben, majd 1799 végén itt léptették elő ezredessé, egyben az ezred parancsnokává. Vezérőrnagyi előléptetését 1805. szeptember 1-én kapta meg, egyben az Itáliai Hadseregben egy dandárt vezényelt a harmadik koalíciós háborúban. A háború végét követően hamarosan, 1806. február 1-én Zágrábban halt meg. Testvére, Mihály ezredesként a szerb szabadcsapat parancsnokként a catilloni csatában halt meg 1794-ben. Mihalievits István megnősült, de feleségét nem ismerjük. Három fiáról (Mihály, Gábor, Rafael) és egy lányáról (Mária) tudunk. Két fia feltehetően nem érte meg a felnőtt kort, Mihály tábornoki rangot ért el.³²

Stoichevich András 1754 körül született Neszt községben, Szerém várme-gyében. Családját nem ismerjük, mindössze feltételezzük, hogy az 1759 végén nemességet kapott Stochevich István és János egyikének fia lehetett, mert a katonai iratokban a kezdetektől nemesként tartják számon, más nemes Stoichevich családot pedig nem ismerünk. András 1770-ben lépett katonai szolgálatba a brodi határőrezred kadétjaként. 1773-ban alhadnagyi, 1778-ban főhadnagyi, 1787-ben századoshadnagyi, 1788-ban kapitányi előléptetésben részesült. 1790 elején a szervezés alatt álló szlavóniai szabadcsapat parancsnokának nevezték ki őrnaggyá előléptetve, de az év végén a szabadcsapat feloszlását követően visszakerült a brodi határőrezredbe, majd 1793-ban a gradiskai határőrezredbe helyezték át. 1797 tavaszán a pétervárad határőrezredbe nyert alezredesi előléptetést, ősszel pedig az ogulini határőrezredbe helyezték át. Ezredessé 1799 végén léptették elő, egyben a pétervárad határőrezred parancsnoka lett. Vezérőrnagyi előléptetését 1805. szeptember 1-ével kapta, egyúttal az Itáliai Hadseregben egy dandár élére helyezték. A háborút követően békehelyőrségben Gospichban lett dandárparancsnok. Az 1809-es háborúban az Itáliai Hadsereg kötelékében a Dalmáciával szemben felvonult dandár parancsnoka lett, ami önálló parancsnokságot jelentett. Csapatait az Itáliai Hadsereg visszavonulását követően Gyulay Ignác 9. hadtestének rendelték alá, közben 1809. szeptember 21-

³² Uo. 118. sorszámú életrajz.

én altábornaggyá léptették elő és Gyulay hadtestének egyik hadosztályát bízták rá. Aktív vezénylőként 1810. január 6-án halt meg Zágrábban. Családot nem alapított.³³

A legmagasabb rangot elért szerbek közé tartozik báró Radivojevich Pál. A szentendrei szerb közösséghez tartozott, nagybátyja Radivojevich Arzén pakraci görögkeleti püspök volt, aki 1763-ban nemesi címet kapott. Magyarországi származása ellenére – feltehetően nyelvismerete miatt – határőr csapatok kötelékében viselt csapatszolgálatot. 1782-ben önköltséges kadétként a péterváradi határőrezredben kezdte pályafutását. 1786-ban zászlóssá, 1788-ban alhadnaggyá léptették elő. 1789-ben a Knesevich-szabadcsapatban lett főhadnagy, de a következő évben a péterváradi határőrezredbe, 1792-ben pedig a szerb szabadcsapatba helyezték át. A következő évben itt szolgálva először századoshadnagy, majd kapitány lett. 1796-ban a szerb szabadcsapatban őrnagyi előléptetést kapott, 1798 közepén az ebből szervezett 5. könnyűzászlóalj parancsnoka lett, 1800 tavaszán alezredessé, 1800 őszén ezredessé előléptetve. A könnyűzászlóalj feloszlását követően előbb 1801-ben a 43., 1802-ben pedig a 18. gyalogezred számfeletti ezredesként szolgált, végül 1804 őszén a brodi határőrezred ezredese és parancsnoka lett. 1807. április 1-én kapta meg vezérőrnagyi kinevezését és brünni dandárparancsnoki beosztását. 1808-ban Pancsovára helyezték át. Az 1809-es háborúban kezdetben a 4. hadtest egyik dandárát vezényelte, de 1809. augusztus 21-én altábornagyi előléptetésben részesült és a Németországi Hadsereg 11. hadtestének hadosztályparancsnokságát kapta meg. A háború után 1810-ben a Bánátban, 1811-ben Szlavóniában lett hadosztályparancsnok. A felszabadító háborúban a Belső-Ausztriai Hadsereg hadosztályparancsnokaként vett részt. 1814 júliusában károlyváros-varasdi, 1823-tól horvátországi főhadparancsnok lett. 1829. február 28-án kapta meg tábornagyi előléptetését, majd két hónap múlva az itáliai főhadparancsnoki beosztást, amit csak rövid ideig tölthetett be, mert 1829. július 15-én meghalt. Radivojevich gazdag és sikeres katonai pályafutása alatt több elismerést kapott. Csak a legfontosabbakat említve: 1811-ben a 14., majd 1815-től haláláig a 48. gyalogezred tulajdonosa lett, 1813-ban megkapta a Lipót-rend parancsnoki keresztjét, 1816-ban valóságos belső titkos tanácsos lett, 1826-ban pedig birodalmi bárói cím adományozásában részesült. 1810-ben megnősült, felesége a Kazinczy család tagja volt. Gyermekük nem született.³⁴

³³ Uo. 183. sorszámú életrajz.

³⁴ Uo. 155. sorszámú életrajz.

Branovaczký János határőrcsaládban született 1754 és 1756 között Leopoldován, Krassó vármegyében. Határőrcsaládból származott, apja feltehetően Branovaczký Szubota határőr hadnagy, aki 1751-ben nyert magyar nemességet. 1775-ben lépett be a hadsereg kötelékébe önköltséges kadétként a német-bánati határőrezredbe. Sokára, csak 1783-ban léptették elő zászlósnak, de 1785-ben már alhadnagyi, 1788-ban főhadnagyi előléptetésben részesült. 1788-ban saját szabadcsapat alapítására kapott megbírást, amelynek kapitányi rangban parancsnoka lett. A következő évben őrnaggyá léptették elő, majd 1791-ben, szabadcsapata feloszlását követően az oláh-illír határőrezredbe, majd 1792-ben az újonnan szervezett szerb szabadcsapatba helyezték át. 1794-ben a szabadcsapatban lett alezredes, 1796 végén a 2. báni, 1799 tavaszán a likkai, 1800 végén az otocsácsi határőrezredbe helyezték át. Ezredesi előléptetésére 1801 elején került sor, ekkor az ogulini határőrezred parancsnoka lett. 1807-ben az oláh-illír határőrezred élére került át. Vezérőrnagyi kinevezését és egy erdélyi dandár parancsnokságát 1808. augusztus 14-én kapta. 1809-ben a lengyel területen harcoló 7. hadtest kötelékében egy dandár élén harcolt. A háború végével 1810. február 1-én nyugdíjazták. 1816. augusztus 31-én halt meg Mutnik faluban, szerzett birtokán. 1791-ben vette el Csernovich Pulcherát, akitől egyetlen fia, Ivica született. Felesége halálát követően 1814-ben másodszer is megnősült, ezúttal Ostoich Juliannát vette feleségül, akitől nem született gyereke.³⁵

Az első magasan képzett szerb műszaki tiszt wellenstreiti báró Stanislavjevich Áron. Apja, Tódor határőrtiszt, pályája csúcsán a sajkás zászlóalj parancsnoka volt, anyja Monasterly Zsófia. Apja 1763-ban magyar nemességet kapott. Áron egy Klenak nevű faluban született a péterváradi határőrezred területén 1757 körül. A bécsi Hadmérnök Akadémia elvégzését követően 1778-ban a Mérnökkarhoz került kadétként, de még abban az évben megkapta alhadnagyi kinevezését a sajkás zászlóaljba. 1784-ben léptették elő főhadnaggyá, a következő évben pedig a Pontonos Csapatba helyezték át, ahonnan két év múlva tért vissza a sajkásokhoz. 1788-ban századoshadnagyi, 1790-ben kapitányi, 1800-ban őrnagyi, 1804-ben alezredesi, 1809-ben ezredesi előléptetésben részesült. Vezérőrnagyi kinevezését 1813. április 27-én kapta, egyúttal a Belső-Ausztriai Hadseregbe osztották be, részt vett a horvát és itáliai területek visszafoglalásáért vívott harcokban. 1814-ben Szlavóniába helyezték egy dandár élére. Az 1815-ös hadjáratban a Németországi Hadseregben egy dandárt vezényelt, majd

³⁵ Uo. 21. sorszámú életrajz.

Vinkovcésbe került dandárparancsnoknak. 1825. május 15-én altábornaggyá léptették elő, Zágrábban lett hadosztályparancsnok. 1829-ben ideiglenes horvátországi főhadparancsnok lett, majd a következő évben Königgrätz, 1831-ben Pétervárad erődparancsnoka. Katonai pályafutását 1833. április 1-i nyugdíjazása zárta le. 1814-ben elnyerte a Lipót-rend parancsnoki keresztjét, 1828-ban birodalmi bárói címet és „von Wellenstreit” előnevet kapott. 1830-ban a 42. gyalogezred másodtulajdonosa lett. A kiváló műszaki szakember 1833. augusztus 18-án halt meg Újvidéken. 1790-ben megnősült, felsége Temesvári Barbara lett, de gyerekeiről nincs adatunk.³⁶

Radosi báró Radossevich Demeter sajtós karriert futott be. Szintén határőr-családból származik, apja, Radivoj kapitányi rangot ért el, 1773-ban birodalmi nemességet és „von Rados” előnevet érdemelt ki. Demeter 1767 körül született Medak faluban a likkai határőrezred területén. 1782-ben önköltséges kadétként kezdte katonai pályáját a likkai határőrezredben. 1785-ben császárkadétként került át a 15. gyalogezredbe, 1788-ban zászlóssá, 1790-ben alhadnaggyá léptették elő. 1793-ban helyezték át az 51. gyalogezredbe, ahol még abban az évben főhadnagy, 1797-ben századoshadnagy, 1799-ben kapitányi előléptetést kapott. Pályája 1805-ben vett fordulatot, ekkor helyezték át törzsszolgálatba, a Magyarországi Főhadparancsnokság adjutánsa lett őrnagyként. 1807-ben alezredessé léptették elő. Az 1809-es háborúban a mozgósításkor az 5. hadtest adjutánsává, majd június derekán ezredesi előléptetés mellett a 7. hadtest adjutánsává nevezték ki. A háborút követően visszakerült a Magyarországi Főhadparancsnokságra. 1810-ben az Udvari Haditanács referense lett. Vezérőrnagyi kinevezését 1813. augusztus 10-én kapta, de beosztása ekkor nem változott. Az 1815-ös hadjáratban a Németországi Hadsereg első adjutánsaként szolgált, majd az Udvari Haditanácshoz került vissza beosztott tábornokként. 1829. december 17-én altábornaggyá léptették elő. 1830-ban ideiglenes horvátországi főhadparancsnok, két évvel később szlavóniai főhadparancsnok lett. Pályája megkoronázásaként 1834-ben az Udvari Haditanács helyettes elnökének nevezték ki. 1835. június 4-én halt meg Bécsben. Több kitüntetést kapott, a legjelentősebb a Lipót-rend lovagkeresztje. 1823-ban magyar nemesség, egyúttal magyar bárói cím adományozásában részesült, 1825-től az 53. gyalogezred tulajdonosa. 1807-ben nősült meg, felesége Rudnyák Antónia. Két gyerekeiről (Tódor Vince és Mária Aurélia) tudunk.³⁷

³⁶ Uo. 180. sorszámú életrajz.

³⁷ Uo. 156. sorszámú életrajz.

A szerb tábornokok sorának utolsó két tagja két tábornok fia. Báró Milutinovich de Milovsky és Weichselburg Tódor (más magyar fordítás szerint Tivadar) a fentebb tárgyalt Axentius fia, 1766. május 23-án született Szurdok községben a péterváradi határőrezred területén. Apja révén került be a bécsi Hadmérnök Akadémiára, amit elvégezve 1786-ban a 2. báni határőrezred zászlóskadétja lett. A következő évben a péterváradi határőrezredbe helyezték, ahol zászlóssá léptették elő. 1788-ban alhadnagyi előléptetéssel a Pontonos Csapatba került, majd 1793-ban a Wurmser-szabadcsapatba léptették elő főhadnagynak. A következő évben a Táborkarba helyezték át, de még 1794-ben visszakerült a Wurmser-szabadcsapatba századoshadnagyi előléptetéssel, ahol a következő évben kapitány lett. 1809-ben a péterváradi határőrezredhez helyezték át, itt lett őrnagy 1805-ben. Alezredesi előléptetést 1808-ban a gradiskai határőrezredben kapott, ahol a következő évben ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő. A felszabadító háborúban, 1813. szeptember 29-én nevezték ki vezérőrnaggyá, a horvát és dalmát terület visszafoglalása során, illetve később Itáliában egy dandárt vezényelt. Ekkor kapta a Katonai Mária Terézia-rend lovagkeresztjét. A háborút követően a végvidéken töltött be dandárparancsnoki funkciókat, 1814-től Petrinjában, 1816-tól Zarában, 1818-tól Karánsebesen. 1830. szeptember 20-án altábornaggyá léptették elő és Zág-ráiban lett hadosztályparancsnok. Két év múlva Temesvárra helyezték át. Katonai pályafutását 1836. március 1-i nyugdíjazása zárta le. Temesváron halt meg 1836. november 7-én. 1815-ben birodalmi bárói címet kapott „von Weichselburg” előnévvel. 1802-ben megnősült, felesége Andreovich Mária, akitől három fia és egy lánya született.³⁸

Báró Mihalievits Mihály apja nyomdokain haladva lépett katonai pályára. Szentivánon született Varasd vármegyében 1770. január 1-én. A bécsújhelyi Katonai Akadémia elvégzését követően 1788-ban a varasd-szentgyörgyi határőrezredbe került zászlóskadétként, de még abban az évben a szerb szabadcsapatba osztották be főhadnagyi előléptetéssel. 1790-ben visszakerült a varasd-szentgyörgyi határőrezredbe, ahol 1795-ben előbb századoshadnagyi, majd a Gyulay-szabadcsapatban kapitányi rangot ért el. 1798-ban ebből szervezték meg az 1. könnyűzászlóaljat, amelynek felosztatását követően 1801 végén ismét visszatért a varasd-szentgyörgyi határőrezredbe, ahol 1805-ben őrnagyi, 1807-ben alezredesi előléptetésben részesült. 1809. szeptember 15-én lett ezredes és az illír-bánáti határőrezred parancsnoka. Vezérőrnagyi előléptetésére 1815. április

³⁸ Uo. 124. sorszámú életrajz.

30-án került sor, egyben a Németországi hadsereg egyik dandárának parancsnoka is lett. A gyors hadjáratot követően a Délvidéken töltött be dandárparancsnoki pozíciókat: 1815-től Karánsebesen, 1818-tól Pancsován, 1821-ben a nápolyi intervencióra mozgósított hadseregben, majd Pancsován, végül 1830-tól Mitrowitzban. 1831. január 19-én altábornaggyá léptették elő és Lembergben lett hadosztályparancsnok. Még ebben az évben az Udvari haditanácsba osztották be. 1835-től Budán, 1836-tól Temesváron vezényelt hadosztályt. 1842 október 16-án vonult nyugdíjba címzetes tábornoszernagyi rangban. 1832-ben az 57. gyalogezred tulajdonosa lett, 1836-ban megkapta a Lipót-rend parancsnoki keresztjét, 1838-ban pedig magyar bárói címet kapott. A halál 1845. március 9-én érte Temesváron. Családot nem alapított.³⁹

A szerb tábornokok alapvetően két társadalmi csoportból érkeztek a császári-királyi hadseregbe. A többségük határőrcsaládból származott, az apa tisztí szolgálata több esetben bizonyított, ami a karrier kezdetén különösen sokat nyomott a latban, mert biztosította a katonai képző intézménybe való bekerülést, vagy az önköltséges kadéti pályakezdetet, illetve a karrier korai szakaszában a viszonylag gyors előmenetelt. A mások fontos csoportot a szerb kereskedőcsaládok alkotják. Két jellegzetes központ is kitapintható, Eszék, illetve Buda-Szentendre. Ebben az esetben az anyagi háttér jelentőségét kell kiemelni.

A szerb karrierek jellemzően a határőr csapatokhoz, azon belül is döntő többségben a gyalogsághoz kapcsolódtak. A lovasság szerepe elhanyagolható, mindössze három esetben találhatunk rövid határőr-huszár szolgálatot.⁴⁰ A műszaki szakcsapatok viszont nagyobb szerepet játszottak a karrier során, de a táborkari szolgálat jelentősége is figyelemre méltó.

A katonai teljesítmény fontos mutatói a legmagasabb rang, a harcéri szolgálat és a Katonai Mária Terézia-rend. A tábornoszernagyi rangot négyen, az altábornagyit öten, a vezérőrnagyit is öten érték el. Ez rendkívüli teljesítmény, mivel a tábornoki rangot viselők száma a hadseregben piramisszerű módon növekedett, emellett a Főszállásmesteri Törzs első állandó parancsnoki tisztét is szerb tábornok töltötte be. A harcéri szolgálatot vizsgálva a több aktív hadtestparancsnok és a még több had-

³⁹ Uo. 119. sorszámú életrajz.

⁴⁰ Ez a jelenség kevésbé igaz a horvátokra, ahol többen a lovasság soraiból emelkedtek magasra. Egyik kiváló példa valjeszakai gróf Karacsay András NAGY-L. 2018. 356–364.

osztályparancsnok a teljes tábornoki karhoz viszonyítva magas aránynak számít. A legmagasabb kitüntetést négyen kapták meg, ami szintén kiugró nagyságrend.

A rendi társadalom egyik fontos mobilitási lehetősége a katonai szolgálat érdemeiért elnyert emelkedés lehetett.⁴¹ A szerbek esetében különösen nagy mobilitást tapasztalunk. A tizennégy tábornokból mindössze ketten nem részesültek életük folyamán emelkedésben, tizenkét esetben tapasztalhatunk ilyet. Hat esetben egy (négyen határórból nemessé, ketten nemesből báróvá), szintén hat esetben két szintű előlépést (polgárból, határórból báróvá) regisztrálhatunk. A kiugró mobilitást alapvetően a szerb társadalom csonkasága, a vezető rétegek hiánya tette lehetővé, azonban fontos szerep jutott a tábornoki karba emelkedett tisztek kiugró katonai teljesítményének is.

A szerbek hadsereg vezetésébe történő integrálása egyértelműen a horvátok mögött járt a 18-19. század fordulóján. Ennek okaként a horvátok fennmaradt állami berendezkedését és teljes társadalmát, ellenben a szerbek sporadikus beköltözését, illetve csonka társadalmát fogalmazhatjuk meg. A Katonai Határőrvidék regularizálása azonban megteremtette a lehetőséget a szerbek számára is, hogy katonai tehetségük révén felemelkedhessenek. A meritokrácia elvének alkalmazása az integrációt gyorsította, lényegében egy emberöltőre szűkítette le.

⁴¹ RÉFI 2018a. 627–630.

Forrás és szakirodalom

Irodalom

FARAGÓ 2011 = Faragó Tamás: Bevezetés a történeti demográfiába. I. kötet. Budapest, 2011. (e-tananyag) <http://publikaciok.lib.uni-corvinus.hu/publikus/648023.pdf>

HOCHEDLINGER 2003 = Hochedlinger, Michael: Austria's Wars of Emergence: War, State and Society in the Habsburg Monarchy, 1683–1797. London–New York 2003.

NAGY-L. 2013 = Nagy-L István: A császári-királyi hadsereg 1765–1815: Szervezettörténet és létszámviszonyok. Pápa 2013.

NAGY-L. 2018 = Nagy-L. István: Valjeszakai Gróf Karacsay András katonai pályaképe. In: Gyánti István, Kult László (szerk.): *Tanulmányok Ódor Imre emlékére*. Pécs 2018. 356–364.

NAGY-L. 2019 = Nagy-L István: A császári-királyi hadsereg magyar tábornokainak kutatásáról (1787–1815). *Századok* 153 (2019) 179–209.

NAGY-L. 2020 = Nagy-L. István: A császári-királyi hadsereg magyarországi tábornokai 1787–1815. Kézirat, kiadás alatt. Budapest 2020.¹

O'REILLY 2006 = O'Reilly, William: Border, Buffer and Bulwark. The Historiography of the Military Frontier, 1521–1881. In: Ellis, S. G., Esser, R. (eds.): *Frontiers and the Writing of History, 1500–1850*. Hannover–Laatzten, 2006. 229–244.

RÉFI 2018a = Réfi Attila: Mária Terézia és a tisztikar. Társadalmi mobilitás katonai szolgálat révén. *Hadtörténelmi Közlemények* 130 (2018) 3. 611–637.

RÉFI 2018b = Réfi Attila: Délszláv huszárok a francia forradalom ellen: A Wurmser-szabadcsapat lovasságának létrejötte és önállósodása, 1793–1795. In: Gyánti István, Kult László (szerk.): *Tanulmányok Ódor Imre emlékére*. Pécs 2018. 382–391.

ROTHENBERG 1966 = Rothenberg, Gunther E.: The Military Border in Croatia: A Study of an Imperial Institution. Chicago–London 1966.

VANÍČEK 1875a = Vaníček, Franz: Spezialgeschichte der Militärgrenze. Band II. Wien 1875.

VANÍČEK 1875b = Vaníček, Franz: Spezialgeschichte der Militärgrenze. Band III. Wien 1875.

VANÍČEK 1875c = Vaníček, Franz: Spezialgeschichte der Militärgrenze. Band IV. Wien 1875.

¹ Jelen tanulmány lezárásakor a kézirat a Zrínyi Kiadó gondozásában megjelenés alatt áll, várható megjelenése 2020 novemberére.

WREDE 1903 = Wrede, Alphons Freiherr von: Geschichte der k. und k. Wehrmacht. Band V. Wien 1903.

Serbian generals of the Imperial-Royal Army 1787-1815

The South Slav population of the lands of St. Stephen's Holy Crown consisted of two nationalities, the Croatian and the Serbian. Although the only distinction between the Serbs and Croats in the 18th century was the religion, their society differed significantly. The Croats enjoyed internal self-government with the full spectrum of society, but the Serbs lived under foreign rule and they had only a very small group of higher class leaders. Majority of the Military Border population were South Slavs.

From the 880 active generals of the Imperial-Royal Army between 1787 and 1815 one fifth (215 persons) came from the lands of St. Stephen's Holy Crown and 53 of them were South Slavs: 14 Serbs and 39 Croats.

The paper deals with the 14 Serbian generals with short biographies, military and social background. The Serbian generals earned high reputation as able fighters and even more as leaders. The main aspect behind the great achievement was the only possibility of social mobility through the military service in the Imperial-Royal Army.

Keywords:

Habsburg Monarchy, Napoleonic wars, Military Border, Serbian generals, biographies.